

MỘT SỐ BIỆN PHÁP ĐỂ CAO TRÁCH NHIỆM NÊU GƯƠNG CỦA NGƯỜI ĐỨNG ĐẦU TRONG CÔNG TÁC PHÒNG, CHỐNG THAM NHŨNG

LÊ THỊ THU HẰNG*

Người đứng đầu cơ quan, đơn vị có vai trò quản lý, điều hành, dẫn dắt, đồng thời chịu trách nhiệm về mọi hoạt động tại cơ quan, đơn vị mình phụ trách. Vì là người đứng đầu nên họ được giao các quyền hạn để quản lý, điều hành cấp dưới cũng như hoạt động chung của cơ quan, tổ chức. Do đó, các vấn đề liên quan đến việc lợi dụng chức vụ, quyền hạn để tham nhũng cũng dễ nảy sinh. Chính vì vậy, để không xảy ra tình trạng này, đòi hỏi cần có nhiều biện pháp để cao vai trò và trách nhiệm nêu gương của những người đứng đầu trong thực hiện các nhiệm vụ chung và trong công tác phòng, chống tham nhũng.

Từ khóa: Trách nhiệm nêu gương; người đứng đầu; phòng, chống tham nhũng.

The heads of agencies and units have the role of managing, operating, leading, and at the same time taking responsibility for all activities at the agencies and units they are in charge of. Because of being the heads, they are given the powers to administer subordinates as well as the general activities of agencies and organizations. Therefore, problems related to the abuse of positions and powers for corruption are also easy to arise. Therefore, in order not to happen this situation, it is necessary to have many measures to enhance the role and responsibility of leading people in performing common tasks and in the prevention and fight against corruption.

Key words: Responsibility to set an example; the heads; anti-corruption.

NGÀY NHẬN: 06/5/2023

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 17/6/2023

NGÀY DUYỆT: 17/7/2023

1. Cơ sở pháp lý về trách nhiệm nêu gương của người đứng đầu trong công tác phòng, chống tham nhũng

Trong bất cứ môi trường nào nói chung và trong khu vực công nói riêng, người đứng đầu (NĐĐ) cơ quan, đơn vị được hiểu là những cá nhân được trao quyền để thực hiện vai trò lãnh đạo, quản lý, điều hành mọi hoạt động của cơ quan, đơn vị đó. NĐĐ cơ quan, tổ chức có tầm ảnh hưởng rất quan trọng đối với cấp dưới cũng như văn hóa và sự phát triển của tổ chức mà họ phụ trách.

Trên thực tế cũng đã chứng minh, ở cơ quan, tổ chức nào có NĐĐ tiên phong, gương mẫu, nêu cao tinh thần trách nhiệm thì ở đó xây dựng được nội bộ đoàn kết, tập thể vững mạnh, hoạt động nên nếp, hiệu quả, bảo đảm được kỷ cương, kỷ luật.

Vai trò của NĐĐ trong công tác đấu tranh PCTN được thể hiện ở việc NĐĐ phải trực tiếp lãnh đạo, chỉ đạo, chịu trách nhiệm hoàn

* ThS, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội

toàn về kết quả chống tham nhũng, lãng phí tại địa phương, đơn vị do mình quản lý. Quy định số 101-QĐ/TW ngày 07/6/2012 của Ban Bí thư ban hành quy định về trách nhiệm nêu gương (TNNG) của cán bộ, đảng viên, nhất là cán bộ lãnh đạo chủ chốt các cấp nhằm quán triệt vai trò nêu gương của người cán bộ, đảng viên, đặc biệt là NĐĐ trước yêu cầu của tình hình mới. Tiếp đó, Chỉ thị số 50-CT/TW ngày 07/12/2015 của Bộ Chính trị quy định tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác phát hiện, xử lý vụ việc, vụ án tham nhũng, trong đó quy định rõ: kết quả công tác PCTN cũng được coi là thước đo đánh giá phẩm chất, năng lực, trách nhiệm và mức độ hoàn thành nhiệm vụ của NĐĐ để xử lý kịp thời, nghiêm minh NĐĐ để xảy ra tham nhũng trong cơ quan, tổ chức, đơn vị nhưng không chủ động phát hiện, xử lý (nhất là đối với trường hợp bao che, ngăn cản việc phát hiện, xử lý tham nhũng).

Ngày 19/12/2016, Bộ Chính trị ban hành Quy định số 55-QĐ/TW về một số việc cần làm ngay để tăng cường vai trò nêu gương của cán bộ, đảng viên; ngày 25/10/2018, Ban Chấp hành Trung ương cũng ban hành Quy định số 08-QĐi/TW về TNNG của cán bộ, đảng viên, trong đó trước hết là đối với các chức danh: Ủy viên Bộ Chính trị, Ủy viên Ban Bí thư, Ủy viên Ban Chấp hành Trung ương. Theo đó, yêu cầu cán bộ, đảng viên giữ chức vụ càng cao càng phải gương mẫu, nêu gương.

Luật PCTN năm 2018 được thông qua, trong đó dành riêng Chương IV (từ Điều 70 - 73) quy định về trách nhiệm NĐĐ, cấp phó của NĐĐ cơ quan, tổ chức, đơn vị trong PCTN và việc áp dụng biện pháp tạm đình chỉ công tác, tạm thời chuyển vị trí công tác khác, khi để xảy ra tham nhũng tại cơ quan, tổ chức, đơn vị do mình quản lý, phụ trách và xử lý trách nhiệm khi để xảy ra tham nhũng. Bên cạnh đó, *Luật* cũng quy định về công tác kiểm tra, tự kiểm tra của các cơ quan quản lý nhà nước (từ Điều 55 - 58) nhằm kịp thời phát hiện dấu hiệu tham nhũng trong cơ quan tổ

chức, đơn vị. Đặc biệt, *Luật* đã dự liệu việc PCTN ngay trong các cơ quan PCTN nhằm ngăn chặn hành vi lạm quyền, nhũng nhiễu và các hành vi khác vi phạm pháp luật về hoạt động PCTN thông qua quy định việc kiểm tra hoạt động PCTN trong cơ quan thanh tra, kiểm toán nhà nước, cơ quan điều tra, viện kiểm sát nhân dân, tòa án nhân dân (Điều 58).

Kết luận số 01-KL/TW ngày 18/5/2021 của Bộ Chính trị quy định việc tiếp tục thực hiện Chỉ thị số 05-CT/TW ngày 15/5/2016 của Bộ Chính trị (khóa XII) về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh. Đặc biệt, Bộ Chính trị cũng đã ban hành Quy định số 41-QĐ/TW ngày 03/11/2021 về việc miễn nhiệm, từ chức đối với cán bộ. Theo đó, không cần đến hết thời hạn bổ nhiệm, cán bộ lãnh đạo có thể bị xem xét việc miễn nhiệm, từ chức nếu thuộc một trong các trường hợp sau: (1) Miễn nhiệm đối với NĐĐ khi để cơ quan, đơn vị thuộc quyền quản lý, phụ trách hoặc cấp dưới trực tiếp xảy ra tham nhũng, tiêu cực rất nghiêm trọng; (2) NĐĐ lợi dụng chức vụ, quyền hạn được giao để dung túng, bao che, tiếp tay cho tham nhũng, tiêu cực thì tùy tính chất, mức độ sai phạm để xem xét cho từ chức; (3) Cho từ chức đối với NĐĐ khi để cơ quan, đơn vị thuộc quyền quản lý, phụ trách hoặc cấp dưới trực tiếp xảy ra tham nhũng, tiêu cực nghiêm trọng.

Tại Thông báo Kết luận số 20-TB/TW ngày 08/9/2022 của Bộ Chính trị về chủ trương bố trí công tác đối với cán bộ thuộc diện Bộ Chính trị, Ban Bí thư quản lý sau khi bị kỷ luật cũng khuyến khích cán bộ bị kỷ luật cảnh cáo hoặc khiển trách do năng lực hạn chế, uy tín giảm sút tự nguyện xin từ chức. Tiếp đến, ngày 17/11/2022, Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa XIII) đã ban hành Nghị quyết số 28-NQ/TW về tiếp tục đổi mới phương thức lãnh đạo, cầm quyền của Đảng đối với hệ thống chính trị trong giai đoạn mới. Nghị quyết làm rõ hơn nữa chức năng,

nhệm vụ, quyền hạn, đẩy mạnh phân cấp, phân quyền, gắn với nêu cao trách nhiệm của tổ chức và cá nhân, nhất là NĐĐ. Cùng với đó, bảo đảm nguyên tắc quyền lực đi đôi với trách nhiệm; phát huy vai trò, TNNG của cán bộ, đảng viên; đồng thời, đẩy mạnh cải cách hành chính, đổi mới phong cách lãnh đạo, phương pháp công tác, lề lối làm việc của các cơ quan lãnh đạo của Đảng từ trung ương tới cơ sở.

2. Công tác phòng, chống tham nhũng và trách nhiệm nêu gương của người đứng đầu trong thời gian qua

Thực hiện các quy định của Đảng và Nhà nước, những năm qua, việc triển khai các quy định về PCTN nói chung và TNNG của NĐĐ trong công tác PCTN nói riêng đã phát huy hiệu quả tích cực và góp phần quan trọng trong công tác xây dựng, chỉnh đốn Đảng. NĐĐ nhiều cơ quan, đơn vị ở các cấp trung ương và địa phương đã triển khai các phong trào thi đua sôi nổi bằng những việc làm cụ thể, thiết thực, tạo ra những chuyển biến rõ rệt trong việc thực thi kỷ luật, kỷ cương; nâng cao năng lực lãnh đạo, sức chiến đấu của tổ chức đảng, đảng viên. Đội ngũ cán bộ, đảng viên, đặc biệt là những NĐĐ về cơ bản đã nhận thức rõ hơn về TNNG của mình trong công tác đấu tranh PCTN.

Ở các địa phương, các ngành, các lĩnh vực công tác ngày càng có nhiều cán bộ dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm, dám đổi mới, sáng tạo, dám vượt qua khó khăn, thách thức vì lợi ích chung. Đó là sự nêu gương có ảnh hưởng lớn và thiết thực. Đẩy mạnh cải cách hành chính kết hợp với TNNG của cán bộ, công chức, cùng với giám sát, chấm điểm của Nhân dân mà mức độ hài lòng của người dân và doanh nghiệp ngày càng cao ở nhiều nơi. Đặc biệt, việc Ban Chấp hành Trung ương Đảng hợp để cho ý kiến việc kỷ luật, miễn nhiệm, thôi chức vụ một số cán bộ cấp cao của Đảng, Nhà nước, Chính phủ cũng đã cho thấy sự quyết liệt trong việc thực hiện các quy định về TNNG cũng như

các quy định của Đảng. Những quyết định này không chỉ góp phần xây dựng đội ngũ cán bộ, nhất là đội ngũ cán bộ cấp chiến lược đủ phẩm chất, năng lực mà còn bồi đắp mạnh mẽ niềm tin của Nhân dân vào sự lãnh đạo của Đảng.

Bên cạnh những kết quả tích cực đó, khách quan nhìn nhận có thể thấy, vấn đề nêu gương của NĐĐ có lúc, có nơi chưa thực sự được đề cao, chưa được coi trọng. Việc nêu gương chưa hình thành nề nếp thường xuyên, chưa tạo được sự lan tỏa sâu rộng. Vẫn còn tình trạng né tránh, sợ trách nhiệm, buông lỏng công tác quản lý, điều hành của NĐĐ và còn để xảy ra nhiều sai phạm. Cá biệt có tình trạng NĐĐ ý thế, cậy quyền, áp đặt, lạm dụng quyền lực để tận dụng, đục khoét của công, chèn ép cấp dưới, coi thường người lao động, câu kết với các đối tượng xấu hòng trục lợi, vi phạm các quy định của Đảng, vi phạm pháp luật, gây bức xúc trong dư luận.

Năm 2022, đã có tới 539 đảng viên bị thi hành kỷ luật do tham nhũng, cố ý làm trái. Ban Chấp hành Trung ương, Bộ Chính trị, Ban Bí thư, Ủy ban Kiểm tra Trung ương đã thi hành kỷ luật 47 cán bộ diện Bộ Chính trị, Ban Bí thư quản lý. Trên phạm vi cả nước, đã khởi tố mới 493 vụ với 1.123 bị can về tội tham nhũng (tăng 163 vụ và 328 bị can so với năm 2021). Riêng các vụ án, vụ việc thuộc diện Ban Chỉ đạo Trung ương về PCTN, tiêu cực theo dõi, chỉ đạo, đã khởi tố mới 11 vụ với 37 bị can, khởi tố bổ sung 120 bị can trong 22 vụ án..., trong đó có không ít bị can là những NĐĐ các cơ quan, tổ chức¹.

Vẫn còn tình trạng thờ ơ, ngại đấu tranh với các biểu hiện tham nhũng trong nội bộ; TNNG của một số cán bộ, đảng viên, công chức, viên chức, nhất là NĐĐ cơ quan, tổ chức chưa được thực hiện nghiêm túc, tính tiên phong, gương mẫu chưa cao...

Thực tế đã và đang đặt ra những yêu cầu, nhiệm vụ mới với các biện pháp toàn diện hơn nhằm tiếp tục đề cao hơn nữa TNNG của

những NĐĐ trong công cuộc đấu tranh PCTN ở nước ta giai đoạn tới.

3. Một số biện pháp

Thứ nhất, tăng cường tuyên truyền, giáo dục nâng cao ý thức tự giác và trách nhiệm của những NĐĐ trong công tác PCTN.

Cần tiếp tục nêu gương về tư tưởng chính trị; đạo đức, lối sống và tác phong sinh hoạt, công tác, đồng thời nêu gương về trình độ, năng lực, phẩm chất, phong cách lãnh đạo “dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm của người lãnh đạo”. Cùng với đó, bản thân những NĐĐ cần nêu gương sáng về việc tôn trọng nguyên tắc tập trung dân chủ, biết lắng nghe, phát huy trí tuệ của cấp dưới. Đây cũng là cơ sở để thu phục nhân tâm, cảm hóa được cán bộ dưới quyền và nhận được sự ủng hộ, tin yêu của cấp dưới cũng như của Nhân dân, từ đó, tạo được sự tự giác đoàn kết, đồng thuận trên dưới một lòng trong nội bộ, cùng nhau hoàn thành tốt những nhiệm vụ của cơ quan, đơn vị.

Việc nêu gương của NĐĐ còn thể hiện ở việc tự giác nhận trách nhiệm nếu bản thân sai phạm hoặc để xảy ra sai phạm trong phạm vi lĩnh vực mình quản lý. Mới đây, việc Trung ương Đảng và Quốc hội thực hiện quy trình cho thôi các chức vụ đối với các lãnh đạo cấp cao đã cho thấy sự đồng thuận cao trong Đảng, Nhà nước và Nhân dân. Qua đây cũng thấy rõ một bài học, cán bộ, đảng viên cần tu dưỡng, học tập, rèn luyện suốt đời, bất luận ở cương vị nào. Quá trình này trước hết là sự tự giác. Thực hiện nghiêm trách nhiệm chính trị cũng chính là việc tự giác nhận trách nhiệm đối với những sai phạm của đơn vị, cấp dưới mình phụ trách². Do vậy, trong thời gian tới, cần tiếp tục nâng cao hiệu quả công tác tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật về PCTN theo nhiều hình thức đa dạng tới những cán bộ là những NĐĐ các cơ quan, tổ chức. Đồng thời, thực hiện việc đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh,...

Thứ hai, hoàn thiện các quy định về TNNG của NĐĐ trong công tác PCTN.

Đảng và Nhà nước đã ban hành tương đối đầy đủ các văn bản, chính sách về PCTN cũng như quy định trách nhiệm của NĐĐ. Tuy nhiên, để các văn bản này đi vào thực tiễn và cuộc sống cần tiếp tục hoàn thiện và ban hành các văn bản hướng dẫn cụ thể, chi tiết về việc thực hiện các nội dung này. Chẳng hạn, Bộ Chính trị đã ban hành Quy định số 41-QĐ/TW ngày 03/11/2021 về việc miễn nhiệm, từ chức đối với cán bộ, trong đó quy định miễn nhiệm đối với NĐĐ khi để cơ quan, đơn vị thuộc quyền quản lý, phụ trách hoặc cấp dưới trực tiếp xảy ra tham nhũng, tiêu cực nghiêm trọng. Nguyên vọng xin thôi chức, từ chức cũng là một việc làm “nêu gương”, tự phê bình và phê bình gắn liền với trọng trách được giao trước Đảng, trước Nhân dân. Để việc thực thi trách nhiệm chính trị được thuận lợi, cần sớm thể chế hóa, cụ thể hóa các quy định của Đảng về miễn nhiệm, từ chức thành luật và các văn bản dưới luật, từ đó mới tạo được chuyển biến thực sự, đạt kết quả cao hơn nữa trong xây dựng, chỉnh đốn Đảng và hệ thống chính trị.

Ngoài ra, cần nâng cao năng lực tổ chức thực hiện chủ trương, đường lối của Đảng, trong đó có chủ trương kiểm soát quyền lực trong công tác cán bộ. Đồng thời, cần có quy định cụ thể hơn về việc ngăn chặn những người có chức, quyền lợi dụng cương vị công tác để trục lợi. Xây dựng các cơ chế khuyến khích, bảo vệ cán bộ “dám nghĩ, dám nói, dám làm, dám chịu trách nhiệm, dám đổi mới sáng tạo, dám đương đầu với khó khăn, thử thách và quyết liệt trong hành động vì lợi ích chung...”.

Cần xây dựng được các quy định và tiêu chí cụ thể về đánh giá hiệu quả công tác PCTN. Do đó, thiết nghĩ, các cơ quan chức năng cần sớm nghiên cứu xây dựng bộ tiêu chí quan trọng này. Ngoài ra, cần sớm hoàn thiện các quy định về quà tặng, kê khai, công khai tài sản, thu nhập, kiểm tra kết luận về

không trung thực trong kê khai tài sản, thu nhập đối với NĐĐ.

Thứ ba, tổ chức thi hành có hiệu quả các quy định của pháp luật về TNNG của NĐĐ.

Công tác cán bộ là nhiệm vụ "then chốt" của "then chốt" trong công tác xây dựng Đảng, là nhân tố quyết định sự thành bại của cách mạng. NĐĐ các cơ quan, đơn vị, tổ chức đảng, chính quyền cần tăng cường quản lý, giám sát cán bộ, đảng viên, nhất là tăng cường công tác kiểm tra, tự kiểm tra để kịp thời phát hiện, giải quyết từ sớm, ngăn chặn từ đầu sai phạm; tiến hành mạnh mẽ hơn, quyết liệt hơn công tác kiểm tra, tự kiểm tra, thanh tra, giám sát để kịp thời phát hiện, ngăn chặn, xử lý hành vi tham nhũng.

Để đánh giá trách nhiệm của NĐĐ cơ quan, tổ chức, đơn vị trong công tác lãnh đạo, chỉ đạo và tổ chức thực hiện các quy định về PCTN, UBND các tỉnh, thành phố cần nghiên cứu ban hành Bộ chỉ số đánh giá công tác PCTN theo năm đối với các sở, ban, ngành và UBND các quận, huyện; đồng thời, tiến hành đánh giá, chấm điểm, xếp hạng về công tác PCTN hằng năm đối với các sở, ban, ngành và UBND các quận, huyện. Kết quả xếp hạng về công tác PCTN phải được coi là một trong những tiêu chí quan trọng để UBND cấp tỉnh xem xét, đánh giá kết quả thi đua của các sở, ban, ngành và UBND các quận, huyện trong năm.

Thứ tư, tăng cường kiểm tra, giám sát việc thực hiện các biện pháp kỷ luật đối với các trường hợp vi phạm để răn đe và làm gương.

NĐĐ cơ quan, tổ chức, đơn vị ở các địa phương cần nêu cao trách nhiệm tổ chức, chỉ đạo, kiểm tra, đôn đốc việc xây dựng, ban hành, công khai và thực hiện các chế độ, định mức, tiêu chuẩn áp dụng cho cơ quan, tổ chức, đơn vị do mình quản lý, phụ trách. Xử lý nghiêm, đúng quy định của pháp luật đối với người có hành vi vi phạm quy định về chế độ, định mức, tiêu chuẩn. Người cho phép sử dụng vượt chế độ, định mức, tiêu chuẩn phải bồi thường phần giá trị mà mình cho phép sử dụng vượt quá; người sử dụng vượt chế độ,

định mức, tiêu chuẩn có trách nhiệm liên đới bồi thường phần giá trị được sử dụng vượt quá định mức, tiêu chuẩn.

Ngoài ra, NĐĐ chính quyền các cấp cũng cần tập trung chỉ đạo, yêu cầu các cơ quan, tổ chức, đơn vị tăng cường công tác thanh tra, kiểm tra, chú trọng công tác tự giám sát, tự kiểm tra nội bộ, đặc biệt trong các lĩnh vực nhạy cảm, dư luận quan tâm, như: đất đai, môi trường, tài nguyên, tài chính, ngân sách, đầu tư xây dựng, tuyển dụng, bổ nhiệm cán bộ, công chức, viên chức,... Bằng các biện pháp đề cao TNNG của NĐĐ mới phát huy được hiệu quả, cơ chế kiểm soát quyền lực đối với những NĐĐ mới phát huy được tác dụng và những NĐĐ các cơ quan, tổ chức, đơn vị mới không thể tham nhũng, không dám tham nhũng và không cần tham nhũng□

Chú thích:

1. Trách nhiệm nêu gương của người đứng đầu: *Dám nghĩ, dám làm, tự giác chịu trách nhiệm*. <https://nhandan.vn>, ngày 03/3/2023.
2. Trách nhiệm chính trị của cán bộ, đảng viên. <https://special.nhandan.vn>, ngày 25/4/2023.

Tài liệu tham khảo:

1. Bộ Tài chính. *Luật Phòng, chống tham nhũng: Trách nhiệm của người đứng đầu, cơ quan, cấp ủy trong đấu tranh phòng, chống tham nhũng, lãng phí, bảo vệ người phát hiện, tố giác, đấu tranh chống tham nhũng, tiêu cực*. H. NXB Tài chính, 2020.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Các quy định của Đảng về trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên và lãnh đạo chủ chốt các cấp*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2019.
3. Trương Giang Long (chủ biên). *Bàn về giải pháp phòng, chống tham nhũng ở Việt Nam hiện nay*. H. NXB Chính trị quốc gia, 2014.
4. Vũ Văn Phúc. *Để làm tròn trách nhiệm nêu gương của cán bộ, đảng viên*. Tạp chí Cộng sản, số 936, 2020.
5. Nguyễn Phú Trọng. *Kiên quyết, kiên trì đấu tranh phòng, chống tham nhũng, tiêu cực, góp phần xây dựng Đảng và Nhà nước ta ngày càng trong sạch, vững mạnh*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2023.